

DESAMORTITZACIÓ I BÉNS MOBLES: GIRONA 1835

JORDI BOHIGAS I MAYNEGRE
LLUÍS BUSCATÓ I SOMOZA

Resum

La desamortització de Mendizábal de 1835 comportà la nacionalització dels béns del clergat regular i la seva posterior venda per cobrir el deute públic. No obstant això, des del primer moment, la legislació preveïé la conservació d'un seguit d'objectes mobles: arxius, biblioteques, pintures i altres, útils a les ciències i a les arts. Aquests havien de ser recollits i catalogats, per passar posteriorment a formar els fons de museus i biblioteques provincials. Malauradament, el procés recollector fou caòtic i la major part d'aquests béns es perderen. En aquest treball estudiem breument el cas concret de la ciutat de Girona, que és un bon exemple de la forma amb què es dugué a terme aquesta tasca, la qual era confiada a les autoritats locals, que sovint estaven més preocupades per la situació política i social del país que no pas per recollectar objectes provinents de convents i monestirs. D'aquí que la desídia i deixadesa fossin la tònica general del procés.

Paraules clau

Desamortització, clergat regular, béns nacionals, béns mobles conventuals, govern civil gironí, patrimoni religiós, liberalisme a Girona.

Abstract

The confiscation of Mendizabal in 1835 led to the nationalization of the goods of the regular clergy and its subsequent sale to cover the national debt. However, from the outset, the legislation foresaw the preservation of a series of movable objects: archives, libraries, paintings and others useful to the sciences and the arts. These had to be gathered and cataloged, and translated later to form the background of provincial museums and libraries. Unfortunately, the collector process was chaotic and most of these assets were lost. We study briefly the case of the city of Girona, which is a good example of the way in which was carried out this task, which was entrusted to local authorities were often more concerned about the political and social situation country than to collect objects from convents and monasteries. The negligence and carelessness were the general trend of the process.

Key words

Confiscation, regular clergy, national property, personal property, civil government, heritage, liberalism.

L'Església, a les portes de la Revolució liberal, no es trobava en una situació òptima per garantir la conservació del seu patrimoni històric i artístic. Tant els béns mobles com immobles que posseïa havien resultat molt afectats per les precedents guerres d'època moderna però, sens dubte, les destruccions i saquejos s'havien aferrissat més amb els primers, com és lògic, ja que era més fàcil robar o destruir totalment joies, llibres, quadres i imatges religioses que no pas edificis. Fent un breu resum, i sense tenir en compte les guerres ja més llunyanes del segle XVII, en primer lloc s'ha de fer referència a l'enfrontament amb la França revolucionària, l'anomenada Guerra Gran (1793-1795), que si bé provocà estralls limitats no es pot negar que les seves atzagaiades destarotaren la vida i l'economia de nombroses comunitats de regulars (Ripoll, Camprodon, Sant Pere de Roda, etc..) properes a la frontera. Major impacte tingueren damunt del patrimoni gironí les posteriors destrosses produïdes per la Guerra del Francès (1808-1814). Aquesta comportà una corrua de lluites, destruccions i robatoris que afectaren el conjunt del territori amb una duresa que no patia des de feia més d'un segle –ben bé des de la Guerra de Successió (1701-1715)–, de manera que marcà el subconscient col·lectiu durant el segle XIX i part del següent. Tot i que a les terres gironines no hi ha constància que es produís una espoliació sistemàtica de les obres d'art per tal d'engruixir les col·leccions públiques i privades franceses, com succeí a d'altres zones d'Espanya durant aquest segon conflicte, sí es pot afirmar que les destrosses materials foren nombroses i terribles.¹ Els convents de Girona, a més dels importants desperfectes ocasionats durant els setges a què fou sotmesa la ciutat, foren posteriorment saquejats i maltractats en caure en mans de l'ocupant, que els destinà a casernes i magatzems; d'aquí que, en el moment de retornar els frares, poca cosa de valor hi restava i la majoria es trobaven en estat ruïnós.² A més, pocs anys després, quan els convents encara no s'havien recuperat, patiren un nou sotrac quan els governs liberals del Trienni (1820-1823), amb l'excusa de reorganitzar la vida religiosa, restabliren la legislació desamortitzadora de Cadis. Això comportava la supressió, en teoria –per bé que a la pràctica fou força general–, d'aquells que no complissin unes condicions determinades i

¹ BELLO, Josefina: *Frailles, intendentes i políticos*, Taurus, Madrid, 1997, pàg. 34. I també: ANTIGÜEDAD del CASTILLO-OLIVARES, Maria Dolores: «Arte y coleccionismo en Burgos durante la ocupación francesa», *Espacio, Tiempo y Forma*, Série VII, H^o del Arte, tom 2, (1989), pàg. 329-342.

² ZARAGOZA i PASCUAL, Ernest: «Recuperació dels convents gironins després de la Guerra del Francès», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. XL (1999), pàg. 257-286.

la venda de les seves propietats.³ En definitiva, com a conseqüència de tot això, en el moment d'iniciar-se l'anomenada desamortització de Mendizábal la posició dels ordes regulars era especialment feble, tant econòmicament com socialment; precisament en un moment que els seus drets eren posats en dubte i les seves propietats eren cobejades tant per l'Estat com per la nova burgesia liberal, ambdós desitjosos d'apoderar-se'n.⁴

L'ABANDÓ DELS CONVENTS

A la pràctica, el procés desamortitzador s'endegà amb el Reial decret de 25 de juliol de 1835,⁵ amb el qual se suprimien els convents i monestirs amb menys de 12 religiosos. En teoria, doncs, se seguia la tradició desamortitzadora il·lustrada i liberal, que escudava la seva actuació amb l'argument que es tractava d'un procés de reforma del clergat regular i no d'una pura i simple espoliació. Els objectius reals, però, eren uns altres. En primer lloc, es pretenia evitar la ruïna de la hisenda pública i, més a la llarga i secundàriament, obtenir recursos econòmics per proveir un exèrcit amb greus dificultats per enfrontar-se a la creixent insurrecció carlina. I, també cal dir-ho, enfortir una nova classe propietària que fos el millor recolzament

³ La llei de monacals de 1 d'octubre de 1820 només permetia l'existència d'un convent de cada orde, per cada ciutat o terme, i quan no arribés als 24 membres nomenats *in-sacris* aquesta comunitat s'havia de reunir amb el convent més proper del mateix orde. BELLO: *Frailles, intendentes y...*, pàg. 35 i 36.

⁴ Ja des del segle anterior alguns arrendataris havien mostrat una creixent resistència als pagaments, sobretot davant l'intent dels senyors útils de recuperar dominis que havien quedat gairebé oblidats. Els diversos conflictes bèl·lics que patí el país durant aquest període van afavorir el procés. Vegeu: CONGOST, Rosa: *Els propietaris i els altres*, Eumo Editorial, 1990, pàg. 41. I també: NIETO, Alejandro: *Historia administrativa de la regencia de María Cristina*, Ariel, Barcelona, 2006, pàg. 493 i següents.

⁵ Reial decret del 25 de juliol de 1835, publicat a la *Gaceta de Madrid*, del 29/07/1835. En concret, en la seva exposició de motius a manera de justificació, s'arribava a afirmar el següent: "La necesidad de saludables y prudentes reformas en el clero secular y regular ha sido reconocida hace largo tiempo por el Reino junto en Cortes, que no dejó de clamar constantemente para que se pusiese un coto a los extravíos de un celo indiscreto y piedad mal entendida, que tantos perjuicios y males ocasionaron al Estado; y también por el suprimido Consejo y Cámara de Castilla, que frecuentemente elevaron su voz respetuosa hasta el trono, proponiendo los remedios que estimaron convenientes para atajar las demasías del estado eclesiástico secular y regular, ocasionadas por el demasiado número de clérigos y conventos con relajación de la disciplina regular".

de l'obra revolucionària dels liberals.⁶ En conseqüència, davant d'aquests imperatius, era lògic que s'optés decididament per potenciar un programa que, a la pràctica, comportava el pur i dur saqueig d'una part dels béns de les institucions religioses del país. A la llarga, el seu resultat més evident fou permetre l'enriquiment d'una nova oligarquia formada per restes de les antigues classes dirigents i de la nova burgesia enriquida pels creixents canvis socials i econòmics, sota l'excusa de l'anticlericalisme. Amb tot, el decret ràpidament quedà superat per la realitat existent al carrer en produir-se, quasi de manera paral·lela, un seguit d'atacs generalitzats arreu del país contra els ordes regulars. És a dir, el Govern Central es trobà que, tot just quan iniciava la seva política desamortitzadora, l'exclaustració ja era un fet consumat. D'aquí que, amb posterioritat, actués activament per tal d'evitar la reocupació dels edificis conventuals per part dels seus propietaris; fins i tot d'aquells que inicialment complien els requisits teòrics per mantenir-se oberts.⁷

Els primers assalts a convents s'havien produït l'any anterior a Madrid, els dies 17 i 18 de juliol de 1834, però la situació no anà a més i restaren com una pura i violenta anècdota. A primers de juliol de l'any següent un fracassat pronunciament a favor de la Constitució del 1812 a Saragossa fou seguit per la crema de diversos convents, d'algunes cases de destacats absolutistes i uns quants morts. Pocs dies després, com a venjança per les suposades atrocitats comeses contra els membres d'un destacament de la milícia urbana de la ciutat de Reus per part d'una partida carlina, en la qual, suposadament, hi havia diversos frares, el 22 de juliol es produí la crema d'alguns convents d'aquesta ciutat. Immediatament, el foc arribà a Barcelona on, curiosament, l'espurna que féu esclatar el motí fou el rebombori provocat per una pèssima cursa de braus.⁸ D'aquí els atacs s'estengueren com una taca d'oli a la resta del Principat, en onades successives i a partir de focus diferents.

Amenaces i intents intimidatoris a banda, el fet és que la ciutat de Girona es distingí de Barcelona pel caràcter relativament pacífic, amb escassa

⁶ CALLAHAN, William J.: *Iglesia, poder y sociedad en España, 1750-1874*, Nerea, Madrid, 1989, pàg. 77 i següents. I també: TOMÁS y VALIENTE, Francisco: *El marco político de la desamortización en España*, Ariel, Barcelona, 1971, pàg. 79.

⁷ NIETO: *Historia administrativa...*, pàg. 478 i 486. I també: BELLO: *Frailles, intendentes y...*, pàg. 71.

⁸ OLLÉ ROMEU, Josep Maria: *Les bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina (1835-1837)*, Vol-I, Edicions el Mèdol, Barcelona, 1993, pàg. 86 i següents. I també: GARCIA i ROVIRA, Anna Maria: *La revolució liberal a Espanya i les classes populars*, Eumo, Vic, 1989, pàg. 275 i següents.

violència física, de l'exclaustració.⁹ L'existència d'una guarnició militar, més o menys nombrosa i fidel, permeté a les autoritats civils i militars mantenir l'ordre i evitar aldarulls. La màxima autoritat de la vila, el governador militar Francesc de Paula Figueras,¹⁰ clarament actuà des del principi amb la intenció d'avortar qualsevol possible aldarull. El fet és que el 26 de juliol adreçà una circular als alcaldes majors i comandants d'armes de la província amb la qual els exigia la seva col·laboració per afrontar els darrers desordres que afectaven la tranquil·litat pública (amb tota seguretat feia referència al fets ocorreguts a Saragossa, ja que és dubtós que tingués notícia dels assalts de Barcelona, ocorreguts el dia abans): *"Encarecer a U[stede]s la importancia de celar con igual empeño y vigilancia sobre los que puedan con apariencias de fidelidad a la REINA nuestra S[eñ]ora y a la Patria servir de hecho al despotismo provocando desórdenes; que sobre los descubiertos facciosos, me parece escusado; por que el Gobierno de S[u] M[ajestad] ha pronunciado claramente el concepto que le merecen unos y otros; y porque tenemos demasiada, y muy amarga experiencia para conocer de que modo los extremos que parecen mas opuestos, se juntan para concurrir a la ruina de la Patria. () En cuanto sea posible los desordenes han de prevenirse; y cuando no se consiga prevenirlos; el valor de las Autoridades ha de destruirlos sobre el acto".*¹¹

I en aquesta actuació arrossegà rere seu el governador civil, Miquel de Foixà¹² segon titular del càrrec, atès que la institució s'havia establert feia

⁹ MARQUÉS, Josep Maria: *Una història de la diòcesi de Girona*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007, pàg. 176.

¹⁰ Francesc de Paula Figueras Caminals (1786-1858) fou un destacat militar i polític espanyol. Ingressà l'any 1802 a l'exèrcit i participà activament a la Guerra del Francès. Durant la Guerra Carlina fou cap de l'estat major a Catalunya. Posteriorment, inicià una llarga i profitosa carrera política sent nomenat senador per diverses províncies. L'any 1847 ocupà el Ministeri de la Guerra. Pel seus mèrits i serveis a la Corona rebé el títol nobiliari de marquès de la Constància. En el moment de produir-se el conflicte era el cap militar de la demarcació de Girona, tot i que signava com a cap militar i polític. Aquesta doble nomenclatura s'explica pel fet que, tot i haver-se implantat la figura del cap polític, és un moment de transició i els caps militars encara conservaven àmplies competències dins l'àmbit civil.

¹¹ Butlletí Oficial de la Província (a partir d'ara BOP) del 29/07/1835. L'escrit responia a una circular procedent enviada per les autoritats superiors, en què se l'advertia de la necessitat d'evitar fets semblants als ocorreguts a Saragossa. Vegeu: BOP, del 22/07/1835.

¹² Miquel de Foixà ocupà el càrrec de governador civil des del mes de desembre de 1834 al de setembre de 1835. Curiosament, era originari de la mateixa província de Girona, fet estrany entre aquesta mena de funcionaris. Durant els mesos previs a l'atac als convents exercí un important control i vigilància dels ordes religiosos. Quan esclataren els aldarulls actuà sempre d'acord amb les ordres del governador militar i tractà d'impedir, primer, i minimitzar, després, els fets. També fou un dels fundadors de la Societat Econòmica d'Amics del País de Girona, en la qual ocupà el càrrec de president durant el seu mandat com a governador.

poc temps.¹³ De fet, ambdós governadors donaren repetidament paraula als regulars que res no els passaria. Figueras, fins i tot, arribà a visitar un per un els diferents convents de la ciutat per assegurar a les comunitats que si calia serien protegides *manu militari*. I, fidel a la paraula donada, va posar guàrdies davant de les cases de religiosos per evitar cap mena d'incident o provocació.¹⁴ Ara bé, en empitjorar la situació general, sobretot a partir de l'assassinat del general Bassa a Barcelona el 5 d'agost, el 7 del mateix mes al migdia convocà als superiors de les diverses comunitats religioses de Girona a una reunió urgent amb participació de l'autoritat civil –entengui's governador i eclesiàstica –el Bisbat–, tot i que es trobava en seu vacant des de l'any anterior per mort del bisbe Dionisio Castaño.¹⁵ Allà els convencé, davant dels rumors que el batalló de la "Milícia Nacional de Borrell" –molt probablement es feia referència a Marià Borrell i Miralpeix, destacat industrial i polític barceloní– es dirigia a la ciutat, que era necessari desallotjar els convents i tancar-los ràpidament, en un màxim de tres dies, per evitar així mals majors. Per entendre l'impacte que aquesta notícia tingué en els religiosos gironins, cal tenir present que Borrell era un dels dirigents més radicals del liberalisme barceloní; fins i tot, des dels àmbits conservadors, hom l'havia acusat de ser un dels instigadors de la bullanga del 25 de juliol (era propietari de la plaça on s'inicià). Alhora, dins la milícia urbana de Barcelona els batallons formats pels elements socials més populars, que també eren els més radicals, foren els més emprats en combat contra els carlins i el que comandava Borrell responia a aquestes característiques.

Per agilitzar el procés de desallotjament i fer-lo d'una manera ordenada, els regulars es comprometeren a nomenar un individu a cada comunitat

¹³ La situació del governador civil era força inestable, atès que la institució tot just creada ja havia estat reformada, i es trobava «de facto» sotmesa a l'autoritat militar. Per exemple, el seu predecessor, Serafi Chavier –que rebia la titulació de subdelegat de Foment– en el moment de prendre possessió del càrrec s'havia trobat amb l'oposició del Capità General. Vegeu: NIETO, Alejandro: *Historia administrativa...*, pàg. 255. Sobre l'evolució de la institució i les seves mancances i debilitats vegeu: CAJAL VALERO, Arturo: *El gobernador civil y el estado centralizado del siglo XIX.*, Ministerio de administraciones públicas, Madrid, 1999, pàg. 42 i següents.

¹⁴ BARRAQUER i ROVIRALTA, Cayetano.: *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, Volum IV, Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart, Barcelona, 1917, pàg. 242.

¹⁵ De fet, el trencament de relacions diplomàtiques entre la Santa Seu i el govern de Madrid motivà l'allargament de la seu vacant fins que l'any 1847 pogué nomenar-se un nou bisbe. MARQUÉS, Josep Maria: *Una història...*, pàg. 175.

perquè actués com a procurador, organitzés l'evacuació i preparés inventaris dels béns mobles i immobles.¹⁶ Malgrat que únicament tenim constància que es féu així en el convent de caputxins de Sant Antoni, actual Museu d'Història de la Ciutat, on restaren dos frares per salvar els objectes de la casa, no dubtem que la resta de comunitats actuessin de manera idèntica. Fins i tot, per donar més rapidesa al procés, s'envià un funcionari del Govern Civil a fer una ruta pels diversos convents per expedir passaports de sortida als religiosos.¹⁷ Sense fer soroll ni escàndol, doncs, la majoria de religiosos abandonaren els convents, tal i com se'ns descriu en un document coetani procedent de l'Arxiu Municipal de Girona: *“En este día en virtud de orden de las Autoridades de esta plaza han desocupado los conventos todos los frailes, y se han vestido, la mayor parte el hábito de sacerdotes regulares, y los demás el traje de paisanos, habiéndose dado pasaporte a todos los que lo han solicitado”*.¹⁸

A primer cop d'ull semblaria que les autoritats públiques de Girona havien actuat amb agilitat i mà esquerra, evitant que es produís cap mena d'atac i desallotjant els edificis religiosos després per evitar conflictes. No obstant això, potser l'afer no fou tan idíl·lic com podria semblar a primer cop d'ull. Sens dubte, aquestes actuacions evitaren que a la ciutat es reproduïssin les escenes de violència viscudes a Barcelona, malgrat que la realitat social de la ciutat –controlada fèrriment per una elit conservadora– feia improbable un esclat de violència gratuïta sense una espurna exterior prèvia.¹⁹ De fet,

¹⁶ Coneixem els fets mercès a un breu informe que el tot just acabat de nomenar governador civil, Dionisio Valdés, envià a la superioritat per informar-la de l'afer, informe que es transcriu en extenso al final del treball. Vegeu: Arxiu de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando/Comisiones Provinciales/Girona (a partir d'ara ARABAF/CPGE) 47-6/2 (informe del governador, Dionisio Valdés, a la secretaria d'estat del despatx d'Interior, del 27/10/1835). I també: BARRAQUER i ROVIRALTA, C. : *Los religiosos en Cataluña...*, (volum III), pàg. 537-38.

¹⁷ BARRAQUER i ROVIRALTA, C. : *Los religiosos en Cataluña...*, volum III, pàg. 539 i IV, pàg. 244, 485 i 486.

¹⁸ Es tracta d'una simple nota manuscrita, sense datar ni signatura. Vegeu: Arxiu Municipal de Girona (a partir d'ara AMGI), Ajuntament de Girona, X. 1. 2. Documentació relativa a esglésies i convents, lligall 1 (UI 13698 1616). El document no és inèdit, ja havia estat citat en un treball anterior. Vegeu: HOSTA i REBÉS, Montserrat i SOLER i SIMON, Santi : «El convent de Carmelites descalços de Girona en el primer terç del segle XIX. L'últim inventari del convent», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. XLIX (2008), pàg. 215.

¹⁹ SIMÓN TARRÉS, Antonio: *La crisis del Antiguo Regimen en Girona*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1985, pàg. 230.

la manca d'accions violentes havien tranquil·litzat les comunitats religioses, que fins i tot havien augmentat en rebre fugitius d'altres zones. Per això la sorprenent convocatòria del governador militar per informar de la propera arribada d'un destacament de milicians exaltats –el record dels recents incendis de Barcelona devia estar ben present– té un cert aire a rumor gratuït per justificar el desallotjament. Però, ¿per quin motiu havien d'actuar així?

Sens dubte, la situació política arreu del país, amb una revolució tot just engegada, posava en un greu compromís a les autoritats gironines, ja que esdevenir una illa de tranquil·litat en un moment en què arreu s'expulsava a les comunitats religioses dels seus establiments era políticament comprometedor. Així ho sembla indicar un ofici enviat pel mateix governador militar de Girona a la Capitania Militar de Catalunya, el dia 12 d'agost –transcrit per Barraquer i Roviralta–, en el qual no s'esmenta per ben res la terrible Milícia de Borrell i s'afirma el següent: *“La tranquilidad pública se conserva hasta ahora en esta plaza. Los conventos se cerraron todos por acuerdo de una junta de autoridades y prelados, y por consiguiente se ejecutó con orden (...)”*.²⁰ A més, no cal menystenir el fet que existissin pressions exteriors que precipitessin la resolució de l'afer, atès que el general Pastors²¹ –que ocupava la Capitania de manera interina– havia instat als governadors militars de Figueres i Girona a l'obediència (és a dir, a acceptar la preeminència de les noves autoritats revolucionàries de Barcelona).²²

En definitiva, el desenvolupament ordenat d'aquesta evacuació ens duu a sospitar que la suposada amenaça era, simplement, un mentida destinada a empènyer els frares gironins a l'exclaustració i evitar problemes a les autoritats. De fet, aquest intent d'evitar problemes amb l'anomenada Junta Auxiliar Consultiva del Cap i Casal, a la qual s'arribà a qualificar en les actes del consistori com a *“gobierno de Barcelona”*, s'estenia a tots els aspectes de la vida política gironina. Per exemple, amb el nomenament d'una Junta Auxiliar local: *“(...) con las facultades*

²⁰ BARRAQUER I ROVIRALTA, C.: *Los religiosos en Cataluña...*, volum III, pàg. 485.

²¹ Pere M., Pastors i de Sala (1783-1868) militar espanyol que havia participat activament en la Guerra del Francès. L'any 1833 havia estat nomenat governador de la Ciutadella de Barcelona. A causa dels fets revolucionaris de l'estiu del 1835 esdevingué la màxima autoritat militar de Catalunya, càrrec des del qual tractà de controlar el procés revolucionari.

²² SANTIRSO, Manuel: *Revolució liberal i guerra civil a Catalunya.*, Pagès editors, Lleida, 1999, pàg. 184.

y atribuciones de prestar sus luces y consejos en todos los asuntos que sean llamados por las Autoridades, y proponer a estas todo cuanto juzguen oportuno para el mejor servicio de S[u] M[ajestad] la Reina D[oña] Isabel 2a (que Dios guarde); bien general del Estado, y para el mantenimiento de la tranquilidad, y orden público".²³ I que la possibilitat d'un xoc era ben present ens ho demostra el conflicte que esclatà a principis de setembre entre la Junta de Barcelona i les autoritats gironines. El dia 12 de setembre aquestes foren informades pel governador civil interí, Manuel Martínez Rueda, que en la *Gaceta de Madrid* del 4 de setembre de 1835 s'havia publicat una Reial ordre en la qual es manava la dissolució de les diverses juntes que s'havien constituït durant els mesos precedents. Aquest, «de facto», era un intent desesperat del Govern Central per controlar les províncies davant l'aparició de multitud de juntes, més o menys revolucionàries. Les autoritats gironines acolliren favorablement la notícia i acordaren seguir les ordres de Madrid, de manera que la Junta Auxiliar de Girona –que no s'havia arribat a reunir– dimití.²⁴ Malauradament per a ells això coincidí amb la constitució a Barcelona de la Junta Superior Governativa del Principat,²⁵ en teoria només una junta auxiliar de les autoritats superiors de Catalunya sense capacitat executiva; a la pràctica, però, actuà com un veritable organisme autònom. Aquesta junta no veié amb bons ulls l'actuació dels gironins i reaccionà amb duresa. Ràpidament, les autoritats de Girona tingueren un veritable ensurt en ser informades que el nou

²³ Els membres de la Junta formaven part de l'elit gironina del moment, la qual cosa ens mostra el seu escàs caràcter revolucionari i que el seu nomenament només pretenia complir l'expedient. Aquests eren: Miquel Rosés, hisendat; Narcís de Carles, hisendat; Narcís Viñas, metge i cirurgia; Bernat Mollera, hisendat; Bonaventura Mercader, hisendat; i com a vocals Francesc Camps i Roger, notari i Narcís Pou, propietari d'una companyia de diligències. Vegeu: AMGI. Manual d'acords de l'any 1835 (actes dels dies 17 i 18/08/1835). I també: OLLÉ ROMEU. *Les bullangues de...*, p. 197.

²⁴ Reial ordre del 3 de setembre publicada a la *Gaceta de Madrid*, del 4/09/1835. I també: AMGI. Manual d'acords de l'any 1835 (acta del 12/09/1835).

²⁵ La Junta Superior Governativa, s'havia constituït el 9 de setembre, i era la successora de la Junta Auxiliar Consultiva. Teòricament, igual que la seva predecessora, estava constituïda per elements molt diversos del liberalisme per a auxiliar a les autoritats existents en un moment políticament complicat; sense cap mena de capacitat executiva. No obstant això, s'autoproclamava la màxima autoritat a Catalunya. Es dissolgué el 22 d'octubre a instàncies del govern de Mendizabal. Vegeu OLLÉ ROMEU. *Les bullangues de...*, p. 159 i següents i 216 i següents.

governador civil, Dionisio Valdés,²⁶ anava cap a Girona acompanyat d'una columna de milicians barcelonins –i aquest cop era veritat– encarregada d'ocupar la ciutat. Per evitar mals majors, els gironins se sotmeteren d'immediat a la nova Junta de Barcelona.²⁷

EL DESTÍ DELS BÉNS NACIONALS “MOBLES”

En l'esmentat Decret del 25 de juliol, que donava el tret de sortida al procés desamortitzador, es preveia que els béns de les comunitats suprimides s'havien d'aplicar a l'extinció del deute públic o al pagament dels seus rèdits. Tanmateix, a l'article 7 del mateix decret s'exceptuaven d'aquest destí els arxius, biblioteques, pintures i d'altres objectes, en teoria perquè podien ser útils a les ciències i a les arts. Aquests havien de quedar a càrrec d'unes comissions civils de caràcter temporal que depenien del Ministeri de Governació. La normativa de la seva organització fou establerta per una posterior Reial ordre, de 29 de juliol de 1835, en què es detallava que havien de: “*examinar, inventariar y recoger cuanto contengan los archivos y bibliotecas de los monasterios y conventos suprimidos, y las pinturas, objetos de escultura ú otros que deban conservarse*”.²⁸ Estructuralment, aquestes havien d'estar formades per tres o cinc individus, segons les circumstàncies, nomenats pel governador civil corresponent, previ assessorament per part de les acadèmies i societats

²⁶ Dionisio Valdés va ser governador civil de Girona del setembre de 1835 al gener de 1837 i, novament, del juliol del 1839 al maig de 1840. Anteriorment, havia estat diputat a Corts durant el Trienni per la província de Madrid. El seu primer mandat coincidir amb el restabliment de la Diputació Provincial. Posteriorment, fou governador civil de Barcelona i Guadalajara. Finalment, l'any 1842 es trobava instal·lat a Madrid, on ocupava el càrrec de senador per la província de Girona i presidia, interinament, la *Dirección General de Presidios*.

²⁷ “Reunidos así todos en la sala consistorial y presididos por el M[uy] Y[lustre] S[eñor] D[o]n Manuel Martínez Rueda Gob[ernad]or Civil interino ha manifestado su señoría a la junta plena que tenia noticias de que venia de Barcelona el M[uy] Y[lustre] S[eñor] D[o]n Dionisio Valdés nombrado en propiedad por Gobernador Civil de esta Provincia, y que venia acompañándole una fuerte columna de todas armas, que podía acaso tener otro objeto que el de la escolta, pues al parecer en Barcelona no se ha llevado a bien la determinación que aquí se tomó en la Junta celebrada el día doce del corriente acerca de la declaración hecha para obedecer las órdenes de la Reyna Gobernadora, prescindiendo de la Ex[celentis]sima Junta Superior Gubernativa del Principado, y en consecuencia era del caso tomar las medidas convenientes”. Vegeu: AMGI. Manual d'acords de l'any 1835 (acta de la sessió extraordinària del 17/09/1835). I també: OLLÉ ROMEU, Josep M^a : *Les bullangues de...*, pàg. 237.

²⁸ Reial ordre de 29 de juliol de 1835, publicada a la *Gazeta de Madrid*, del 4/08/1835

econòmiques de la província o, si aquestes no existien, formades per gent que per la seva formació fossin de la seva plena confiança. El seu àmbit d'actuació era el provincial. Alhora, les comissions havien de coordinar la seva actuació amb els comissionats d'amortització (entengui's hisenda). Òbviament, la seva actuació no fou gens senzilla, tant per les mancances pròpies –havien estat creades *ex novo* per un temps limitat–, sense personal adequat ni recursos, com per la poca col·laboració que tingueren de les esmentades comissions d'amortització, més interessades en la venda de tot allò que es pogués que no pas en la conservació del patrimoni. I a això, a més, calgué afegir-hi tot un conjunt de dificultats, algunes imprevistes i d'altres que haurien d'haver estat previsibles, com la manca de col·laboració dels religiosos, a les quals hagueren de fer front sense comptar amb mitjans mínims adequats.²⁹ Per tot això, no ens ha d'estranyar que els resultats obtinguts per aquestes fossin en general extremadament pobres.

En aquest aspecte la ciutat de Girona no en fou una excepció, ans al contrari, esdevingué un exemple perfecte del terrible caos que envoltà el procés. Com hem vist, en acordar-se el desallotjament es concedí als religiosos tres dies per fer-lo, dies que aquests aprofitaren per extreure'n tot allò que es pogué. A més, això es veié empitjorat pel fet que l'acord entre les autoritats i els caps de les comunitats desallotjades fou paper mullat, puix que no es féu cap esforç per redactar cap mena d'inventari –o si més no els inventaris no es feren a mans de les autoritats–. A tot això cal afegir-hi el procés revolucionari que vivia el país des de finals de juliol, el qual trastocà les estructures de l'Estat, amb la conseqüent substitució d'autoritats, ja fos per cessament o dimissió. Per exemple, en el cas gironí tant el governador militar com el civil dimitiren durant el mes de setembre de manera precipitada. El civil ni tan sols s'acomiadà de l'Ajuntament i marxà ràpidament de la ciutat sense esperar l'arribada del seu substitut, mentre que el militar adduí motius de salut per sortir cap a Mallorca i cedir el càrrec al brigadier Vicente Magrat.³⁰ De fet, fins al dia 1 de setembre de 1835, quasi un mes després del desallotjament de les comunitats religioses, el governador civil interí Manuel Martínez Rueda no nomenà la comissió prevista en l'esmentada Reial ordre de 29 de juliol, composta per cinc individus residents a Girona ciutat, que

²⁹ BELLO: *Friles, intendentes y...*, pàg. 85 i 101.

³⁰ Vegeu: Arxiu Municipal de Girona. Manual d'acords de l'any 1835 (sessió del dia 19/08/1835) i també BOP del 29/08/1835.

destacaven mínimament en l'ambient cultural de la població.³¹ Aquests eren el funcionari del Govern Civil Benito Calero de Cáceres,³² el treballador de l'Ajuntament Segimon Amich,³³ el rector de la parròquia del Mercadal Salvi Cabruja,³⁴ el professor de dibuix Antoni Bertran³⁵ i, finalment, el geòmetra i agrimensor Lluís Barnoya.³⁶ Malauradament, el temps transcorregut des del desallotjament comportà que els resultats fossin nuls, atès que per aquestes dates no quedava res dins dels edificis monàstics, la qual cosa fou exposada verbalment pels comissionats. Dos anys i mig més tard, en una comunicació a un nou governador civil interessat en l'afer, els comissionats l'informaren, ara per escrit, de l'estat desolador amb què es trobaren els convents de Girona ciutat: "*Los componentes [de] la Comisión científica y artística nombrados por V. S con fecha 10 de septiembre de 1835 pasaron a inspeccionar por lo tocante a cada uno [de] los suprimidos conventos de religiosos de esta Ciudad; y no habiendo encontrado cosa alguna perteneciente a ciencias y artes a excepción de algunos cuadros que pertenecían a particulares, contestaron cabalmente, lo que ahora hacen*

³¹ La Girona d'aquesta època no destacava per la seva vida intel·lectual, amb escassos centres d'ensenyament, el principal dels quals era el seminari que, per més *inri*, no passava pel seu millor moment atès que era vist per les autoritats liberals com un cau de carlins. Vegeu: MIRAMBELL i BELLOC, Enric: *Historia del gobierno civil de Gerona.*, Ministerio del interior, Madrid, 1992, pàg. 33.

³² Benito Calero de Cáceres era llicenciat en dret i funcionari de l'administració provincial. En el moment de ser nomenat membre de la comissió ocupava el càrrec d'oficial primer de la secretaria del Govern Civil. Posteriorment, marxà a Valladolid on l'any 1842 exercia com a jutge de 1a Instància i membre de la *Real Academia de Bellas Artes de Valladolid*.

³³ Les dades sobre ell són molt reduïdes, únicament es té constància que era treballador de l'Ajuntament. En concret, l'any 1847 ocupava el càrrec de col·lector (recaptador municipal) i l'any 1853 apareix esmentat en una carta en què Josep Llinàs donava les gràcies, en nom de Víctor Balaguer, al consistori gironí per la seva subscripció a títol particular i col·lectiu a l'obra *Bellezas de la historia de Cataluña*.

³⁴ Salvi Cabruja i Jubert (Torredembarra 1793 – Girona 1861) era un membre del clergat secular que gaudia, desconeixem el motiu, d'un cert prestigi cultural. Ordenat sacerdot l'any 1820, fou nomenat rector del Mercadal l'any 1833. Barraquer i Roviralta en fa una descripció ridiculitzant i l'acusa de ser el culpable que fracassés el darrer intent de salvar l'església de Sant Francesc d'Assís, que hagués comportat un intercanvi per la del Mercadal. Cabruja, segons Barraquer, va témer que si es produïa un retorn dels frares ell es quedaria sense parròquia, raó per la qual es va negar a acceptar-lo.

³⁵ Antoni Bertran era el director de l'escola municipal de dibuix des de l'any 1819.

³⁶ Lluís Barnoya i Matlló (Girona 1780 – *id* ?) fou un destacat geòmetra i agrimensor. En la seva joventut havia participat activament en la defensa de Girona durant els setges de 1808-1809. Estigué molt relacionat amb l'Ajuntament de Girona, «de facto» sovint actuà com a arquitecte municipal malgrat que no tenia la titulació.

por escrito de que no había cosa alguna que pudiese servir al aumento del Museo que S[u] M[ajestad] se había propuesto formar de las preciosidades de los monasterios y conventos suprimidos".³⁷

El 19 de setembre Benito Calero, que en l'interval havia succeït en el càrrec de governador –també de manera interina– a Manuel Martínez Rueda, oficià als exprelats dels monestirs perquè no permetessin que s'extragués res d'ells i es retornés allò que havia desaparegut. L'eficàcia de la gestió, però, va distar de ser falaguera, com es pot observar en el següent fragment que transcrivim: *"unos contestaron que por sus dueños habían sido recogidos algunos efectos de las casas religiosas; otros que ningunos habían sido extraídos, y algunos finalmente nada contestaron por haberse ausentado de esta capital".³⁸*

Malgrat la contundent afirmació dels membres de la comissió que *"no había cosa alguna"* sabem, per altres fonts, que alguns documents procedents dels arxius conventuals anaren a raure a mans de la Diputació i de l'Ajuntament de Girona. És a dir, els edificis no es trobaven tant buits en el moment de la revisió i, per tant, la comissió no havia fet la feina, la qual cosa ens porta a dubtar de la seva eficiència.³⁹ En concret, tenim constància que el consistori gironí custodià durant un breu temps les claus dels convents dels dominics, mercedaris, agustinians, carmelites descalços i calçats i mínims (és a dir: Sant Domènec, La Mercè, Sant Agustí, Sant Josep, el Carme i Sant Francesc de Paula). Ràpidament, però, aquests escaparen al seu control. En primer lloc, el del Carme, atès que l'autoritat militar el reclamà per encabir-hi les dependències de diversos militars del Regiment d'Infanteria d'Amèrica 14 de Línia, de guarnició a la plaça. I, poc després, les claus de la resta li foren reclamades per Narcís Grau i Pi, comissionat subaltern d'arbitris d'amortització de Girona.⁴⁰ Durant aquest breu període, doncs, es podria haver recollert la documentació que encara es conserva a l'arxiu municipal. Alhora també tenim dades relatives al trasllat de mobiliari litúrgic

³⁷ Arxiu Històric de Girona, Fons Govern Civil, Culte i Clergat, D. 168/40 (comunicació de la Comissió científica i artística de Girona al Govern Civil, del 18/04/1838).

³⁸ ARABAF/CPGE 47-6/2 (informe de Dionisio Valdés del 27/10/1835).

³⁹ GIRONELLA, Ana, Joan BOADES i Lluís-Esteve CASELLAS : «La documentació de convents desamortitzats a l'arxiu de Girona », *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. LII (2011), pag. 481-506.

⁴⁰ AMGI. Manual d'acords de l'any 1835 (actes del 19/08/1835 i del 7/09/1835). D'acord amb la Reial ordre d'11 d'agost, la qual manava que la Intendència (hisenda) es fes càrrec dels béns dels monestirs i convents abandonats. Publicat al BOP del 29/08/1835.

dels convents per part del Bisbat de Girona a d'altres edificis religiosos, com succeí amb els retaules de l'església del convent de Sant Josep que, en ser el lloc adequat per encabir-hi oficines públiques, foren duts a la de Sant Pere de Galligants, que continuà oberta al culte. O en el cas de la Mercè, que es traslladaren els seus retaules i altars a d'altres esglésies en ser convertida en hospital militar.⁴¹ Aquests trasllats comptaren, fins i tot, amb la col·laboració de l'Ajuntament gironí, com succeí amb les relíquies de Sant Dalmau que es conservaven a l'església del convent de Sant Domènec, que foren dutes a la Catedral.⁴² A més, per altres fonts, tenim constància que en fer-se càrrec del convent de Sant Josep el comissionat d'amortització Narcís Sellas, el febrer de 1836 hi trobà objectes diversos, dels quals en féu un inventari detallat.⁴³ Els comissionats també oblidaren les campanes que, si bé no entraven dins la categoria d'elements a catalogar, pel seu caràcter emblemàtic podrien haver estat si més no esmentades. L'any 1839 foren venudes en la seva major part, com es pot observar en el següent fragment que transcrivim a continuació: *"En 17 de octubre de 1839 se descendieron las campanas de las torres de los extinguidos conventos de Sant Agustín, y S[a]n Franc[is]co de Asís. En el siguiente día 19 de octubre del mismo año se descendieron las de las torres de S[a]n Franc[is]co de Paula, S[a]n José i Capuchinos (...). Las campanas de S[a]n Franc[is]co de Asís no pudieron bajarlas enteras y las rompieron haciendo pedazos de ellas".*⁴⁴

Finalment, davant d'aquesta situació, a finals d'octubre de 1835 el governador civil Dionisio Valdés, després d'haver estat requerit sobre la

⁴¹ BARRAQUER I ROVIRALTA, C. : *Los religiosos en Cataluña...*, volum III, pàg. 539 i IV, pàg. 20.

⁴² "Atendiendo a que va ha cerrarse o está ya cerrada la iglesia de P. P. Dominicos de esta Ciudad, en donde están depositadas las sagradas reliquias de S[a]n Dalmacio, patrón de la misma, y que en consecuencia es preciso que sean colocadas en paraje de devoción como se ha hecho en otros semejantes casos. Acordaron que se trasladasen procesionalmente a la S[an]ta Iglesia en la forma que se ha acostumbrado hacer en otros semejantes casos, señalando para di[ch]a traslación el día 24 del corriente mes de setiembre día de la fiesta del di[ic]ho santo, cantándose por el M[uy] Y[lustre] Cabil[d]o el oficio al S[an]to Patrón con asistencia del Ex[celentis]mo Ayuntamiento, o bien en Sa[n]to Domingo antes de verificarse la traslación, o bien en la Catedral después de trasladado el Santo". Vegeu: AMGI. Manual d'acords de l'any 1835 (acta del 16/09/1835).

⁴³ HOSTA I REBÉS *et al.* : «El convent de Carmelites descalços », pàg. 213 i següents.

⁴⁴ El fragment transcrit es troba dins d'un llarg informe, d'estil literari, sobre els orígens i funcions rituals i públiques de les campanes, redactat en el moment d'efectuar-se el seu davallament. Malauradament, no està signat ni datat, de manera que desconeixem qui fou el seu erudit autor. Vegeu: AMGI, Ajuntament de Girona, X. 1. 2. Documentació relativa a esglésies i convents, lligall 1 (UI 13698 1616).

recollida d'objectes, exposà a la superioritat que calia esperar els resultats de l'ordre emesa per la recentment establerta delegació de la Comissió de la Intendència del Principat. Aquesta havia donat un termini de tres dies perquè es fes arribar al comissionat d'amortització, Ignasi Feliu, tot el que es conservés dels convents gironins, amb l'avís que sobre els infractors cauria tot el pes de la llei. És a dir, davant la manca de mitjans propis, el governador es trobava que la seva única opció era esperar els resultats de l'actuació endegada pel ram d'hisenda per veure si així es podia recollir alguns dels objectes detallats en la Reial ordre del 29 de juliol, un reconeixement evident de la seva incapacitat per fer res. Malauradament, hom desconeix com finalitzà l'afer, atès que no es conserva cap més document que hi faci referència. El més probable és que l'expedient administratiu morís per desídia, com sembla indicar el fet que, quan l'any 1838 es va voler reactivar la recollida d'aquesta mena d'objectes –curiosament amb quasi el mateix equip humà que es féu càrrec de l'afer l'any 1835–, no hi havia res ni recollit ni inventariat i s'hagué de començar de zero.⁴⁵

COM A CONCLUSIÓ

En definitiva, vista la documentació analitzada, sembla que en el moment de produir-se l'ocupació dels convents gironins aquests contenien escassos objectes mobles, en bona part a causa de les destruccions i robatoris patits per les comunitats regulars durant els anys anteriors. A això s'hi afegí la relativa calma amb què els regulars desallotjaren els cenobis, que hauria permès als seus habitants extreure la major part dels objectes que posseïen. Alhora, per més *inri*, les autoritats públiques demostraren una total manca d'agilitat administrativa, car trigaren més d'un mes a nomenar la comissió que havia d'inventariar els béns. I quan, finalment, es decidiren a intervenir, la seva acció fou un sonor fracàs. En el cas concret de l'actuació de la Comissió recollectora de Girona cal plantejar-se que, a les dificultats que ja de per sí comportava la recollecció dels expressats objectes, s'ha d'afegir un important grau de deixadesa i un cert desconeixement per part dels seus membres d'allò que era digne de ser conservat. Fins i tot podria ser que

⁴⁵ BUSCATÓ i SOMOZA, Lluís: *De l'antiquarisme a l'arqueologia. La protecció i conservació del patrimoni històric i arqueològic a la província de Girona (1835-1876)*, Tesi doctoral - Universitat de Girona (2011), pàg. 156 i següents.

aquí s'hi barrejà un cert menyspreu per l'art barroc per part d'uns homes formats en el neoclassicisme. A més, molt probablement, a això cal afegir-hi una certa por a ser mal vistos o patir amenaces per desenvolupar aquesta tasca. En relació amb això, cal tenir present que a Barcelona els encarregats de fer aquesta tasca foren escridassats i apedregats pels sectors més exaltats, raó per la qual hagueren de sol·licitar protecció a les autoritats per poder continuar la seva missió.⁴⁶ I, si en l'àmbit local la comissió actuà així, què hem de dir del provincial, en què ni tan sols s'intentaren recollir informacions sobre allò que succeïa en els convents i monestirs de la província; tot i això, tenim constància que en algunes viles, com Figueres, les autoritats locals arribaren a fer breus inventaris dels béns deixats pels regulars en marxar.⁴⁷ De fet, que els comissionats gironins no arribessin ni a redactar inicialment un informe escrit és una mostra clara de la deixadesa i manca de ganes d'implicar-se en l'afer que presidiren la seva actuació. Tot això no ens ha de sorprendre, car només és un aspecte més de la manera com es desenvolupà la revolució liberal a Girona, emesa a batzegades per les pressions polítiques, socials i militars externes, procedents de Barcelona i de Madrid, mentre les autoritats locals tractaven de nedar i guardar la roba.

ANNEX

ARABAF/CPGE 47-6/2 (informe del governador, Dionisio Valdés, a la secretaria d'estat del despatx d'Interior, del 27/10/1835).

“Esc[elentisi]mo Señor,

Quedo enterado del Real Decreto que con f[e]cha 14 del corriente⁴⁸ se ha servido trasladarme V[uestra] E[xcelencia], por el cual S[u] M[agestad] la Reyna gobernadora tubo a bien suprimir todos los Monasterios de órdenes monacales, los de canónigos regulares de S[an] Benito, de la Congregación Claustral Tarraconense

⁴⁶ GARCIA i ROVIRA, Anna Maria: *La revolució liberal a Espanya i les classes populars*. Eumo editorial, Vic, 1989, pàg. 294. I també: VÉLEZ, Pilar: *El desvetllament de la consciència de patrimoni històric a Catalunya (Lliçó inaugural del curs 2003-2004)*, Amics de l'Art Romànic, Barcelona, 2003, pàg. 13 i següents.

⁴⁷ BUSCATÓ i SOMOZA, Lluís.: «Notes sobre la desamortització a Figueres: el destí dels béns mobles», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Volum 43 (2012), p.àg. 206.

⁴⁸ Fa referència al Decret de l'11 d'octubre de 1835, publicat a la *Gaceta de Madrid* del 14/10/1835, pel qual es tornava a posar en vigència la normativa desamortitzadora del Trienni Liberal (decret de l'1 d'octubre de 1820). A la pràctica, suposava l'ampliació del nombre d'institucions religioses suprimides a la quasi totalitat dels convents i monestirs del Regne.

y Cesaraugustana, los de S[an] Agustín y los Premostratenses, cualquiera que sea el número de los Monges, o Religiosos de que en la actualidad se compongan, con la excepción que manifiesta, encargándome al mismo tiempo el exacto cumplimiento de la Real orden de 29 de julio último,⁴⁹ y que emplee cuantos medios me parezcan convenientes a fin de evitar la enajenación y venta fraudulenta que pueda verificarse de los objetos científicos y artísticos de los conventos suprimidos, haciendo responsables a los Prelados de estos de la que se haya efectuado posteriormente a la publicación del Real decreto de 25 de d[ic]ho mes.⁵⁰

Al mismo tiempo que tengo el honor de manifestar a V[uestra] E[xcelencia] que por todos los medios imaginables procuraré cumplir el encargo que se sirve hacerme S[u] M[agestad] en el citado Real Decreto, creo de mi deber poner en el superior conocimiento de V[uestra] E[xcelencia], que a causa de **la flojedad con que miraron este interesante asunto los anteriores gobernadores militar y civil, de la poca delicadeza, mezquino interés y reprehensible abuso de varios Prelados de las casas religiosas de esta ciudad, y del desorden que con este motivo ha habido en ellas, no será fácil recoger todos los objetos de que habla la Real orden de 29 de julio**, pertenecientes a las expresadas casas, si bien es cierto que por efecto de las desgracias ocurridas en los dos sitios que sufrió **esta inmortal ciudad en la guerra de la independencia**, quedaron muy pocos de d[ic]hos efectos en estos conventos.

En 7 de Agosto de este año remitió a ese Ministerio este Gobierno Civil una copia del documento firmado por las autoridades civil, militar y eclesiástica, y por los Prelados de las ordenes religiosas de esta población, en virtud del cual quedaron cerrados desde d[ic]ho día todos los conventos de ella, habiéndose convenido que cada uno de los expresados Prelados nombrase un individuo a su satisfacción, para que en clase de procurador formara los correspondientes inventarios, cuidara de los muebles e inmuebles y respondiera de ellos, cuando la superioridad lo determinase: y a pesar de esta acta o acuerdo, nada se practicó después hasta que en 1º de septiembre último el secretario de este Gobierno Civil D[on] Manuel Martínez Rueda que hacia de gobernador civil entonces, nombró una comisión compuesta del licenciado D[on] Benito Calero de Cáceres oficial primero de la Secretaria de esta Gobernación Civil, D[on] Segismundo Amich, D[on] Salvio Cabrera, D[on] Antonio Bertrán y de D[on] Luís Barnoya para que en unión del comisionado de Amortización pasase a examinar, inventariar y recoger cuanto contuvieren los archivos y bibliotecas de los referidos conventos y las pinturas y objetos de escultura u otros que deben conservarse. Constituida la Comisión en algunas casas religiosas observó que a penas

⁴⁹ Es tracta de la Reial ordre que creava i definia l'organització de les comissions encarregades de recollir i inventariar els objectes artístics útils a la ciència i a l'art, publicada a la *Gaceta* del 14/08/1835.

⁵⁰ Es tracta del Reial decret del 25 de juliol de 1835, publicat a la *Gaceta* del 29/07/1835, pel qual se suprimien les comunitats de religiosos que no tinguessin com a mínim dotze membres. Els seus béns s'havien d'aplicar llavors a l'extinció del deute públic. Hom seguia, doncs, la tradició desamortitzadora anterior, que amb l'excusa de reformar el clergat regular, que es creia excessivament nombrós, reorganitzava la seva vida mitjançant la reducció del nombre de comunitats. Els fets de l'estiu de 1835 ràpidament el deixaren obsolet.

existía en ellas efecto alguno de los citados, motivo por el cual, el expresado Calero que en 19 de septiembre último estaba encargado de este Gobierno Civil, ofició a los mencionados expresados que no permitiesen extraer de los conventos efecto alguno de ellos, y que los que lo hubiesen sido procuraran que fuesen restituidos inmediatamente a los mismos; pero unos contestaron que por sus dueños habían sido recogidos algunos efectos de las casas religiosas; otros que ningunos habían sido extraídos, y algunos finalmente nada contestaron por haberse ausentado de esta capital.

A pesar de que acaba de establecerse en esta Ciudad una delegación de la Comisión de la Intendencia de este Principado, que ha mandado que dentro de 3º día se ponga en poder de D[on] Ignacio Feliu Comisionado de Amortización, cuanto se tenga de d[ic]hos monasterios y conventos, bajo la inteligencia que de lo contrario serán tratados los contraventores con todo el rigor de la ley, procuraré por cuantos medios estén a mi alcance, que los objetos de que habla la repetida Real orden sean recogidos, a cuyo efecto dictaré las medidas oportunas, sintiendo que por los motivos ya emitidos en esta exposición queden algunos en poder de los que los extrajeron

Dios que a V[uestra] E[xcelencia] m[uchos] a[ños]

Gerona, 27 de octubre de 1835

Ex[celentis]mo Señor Dionisio Valdes

Ex[celentis]mo S[eñ]or Secretario del Estado y del Despacho de lo Interior”.